

**O'ZBEKISTONDA MILLIY-MADANIY MEROSNI
ASRASH, QADRIYATLARNI TIKLASH VA
SAQLASHDA XALQARO OLTIN MEROS
XAYRIYA JAMOAT FONDINING ISHTIROKI**

Mavlanova Sitora Sheraliyevna

O'zbekiston Milliy universiteti

O'zbekiston tarixi kefedrasi 1-kurs tayanch doktoranti

**УЧАСТИЕ МЕЖДУНАРОДНОГО
БЛАГОТВОРИТЕЛЬНОГО ОБЩЕСТВЕННОГО ФОНДА
«ЗОЛОТОЕ НАСЛЕДИЕ» В СОХРАНЕНИИ
НАЦИОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНОГО НАСЛЕДИЯ,
ВОССТАНОВЛЕНИИ И СОХРАНЕНИИ ЦЕННОСТЕЙ В
УЗБЕКИСТАНЕ**

Мавланова Ситора Шералиевна

Национальный университет Узбекистана

*Студент 1 курса базового докторантуры кафедры истории
Узбекистана*

**PARTICIPATION OF THE INTERNATIONAL GOLDEN
HERITAGE CHARITABLE PUBLIC FUND IN THE
PRESERVATION OF NATIONAL-CULTURAL HERITAGE,
RESTORE AND PRESERVATION OF VALUES IN
UZBEKISTAN**

Mavlanova Sitora Sheraliyevna

National University of Uzbekistan

*1st year basic doctoral student of the Department of History of
Uzbekistan*

Annotatsiya: Ushbu maqolada Xalqaro "Oltin meros" xayriya fondining tashkil topishi, asosiy maqsad va vazifalari, zarur instutsional hamda tashkiliy-huquqiy asoslari yoritib berilgan. Xalqaro "Oltin meros" xayriya fondining milliy madaniy merosimizni asrab-avaylash, qadriyatlarimizni tiklash, xalqimiz tomonidan e'zozlanib kelinayotgan ziyoratgoh, qadamjo va obidalarni obodonlashtirish, qadimiy hunarmandchilik maktablarini tiklash, xorijiy mamlakatlarda milliy mumtoz san'atimizni namoyish qilish borasida olib borgan faoliyati va o'zaro hamkorlik aloqalari haqida bayon etilgan.

Kalit so'zlar: Xalqaro "Oltin meros" xayriya fondi, moddiy-madaniy meros, qadriyat, monumental san'at, nodavlat notijorat tashkilotlar, jamoatchilik nazorati, xalqaro hamkorlik, konvensiya, YUNESKO.

Аннотация: В данной статье раскрывается организация Международного благотворительного фонда "Золотое наследие", его основные цели и задачи, необходимые институциональные и организационно-правовые основы. Деятельность Международного благотворительного фонда "Золотое наследие" по сохранению нашего национального культурного наследия, восстановлению наших ценностей, благоустройству святынь, культовых сооружений и памятников, почитаемых нашим народом, восстановлению старинных ремесленных школ, демонстрации нашего национального

mavlanovasitora247@gmail.com

Tel: +99893 560 61 11

<https://orcid.org/0009-0005-4999-7942>

классического искусства в зарубежных странах, Говорится об отношениях взаимного сотрудничества.

Ключевые слова: международный благотворительный фонд “Золотое наследие”, материальное и культурное наследие, ценность, монументальное искусство, неправительственные некоммерческие организации, общественный контроль, международное сотрудничество, конвенция, ЮНЕСКО.

Annotation: In this article, the organization of the International “Golden Heritage” charity fund, its main goals and tasks, necessary institutional and organizational-legal foundations are explained. The activities of the “Golden Heritage” international charitable foundation in preserving our national cultural heritage, restoring our values, beautifying shrines, places of worship and monuments revered by our people, restoring ancient craft schools, demonstrating our national classic art in foreign countries, and It is stated about mutual cooperation relations.

Key words: “Golden Heritage” international charity fund, material and cultural heritage, value, monumental art, non-governmental non-commercial organizations, public control, international cooperation, convention, UNESCO.

Kirish. O‘zbekistonning milliy-madaniy qadriyatlarini Markaziy Osiyo xalqlarining ko‘p asrlilik an‘analari va turmush tarzi bilan chambarchas bog‘liq bo‘y tarixga ega. Buyuk Ipak yo‘lining chorrahasida joylashgan O‘zbekiston hududida ko‘plab tarixiy-me‘moriy va folklor yodgorliklari joylashgan bo‘lib ularning aksariyati hozirda YUNESKOning Butunjahon merosi obyektlari tomonidan muhofaza qilinmoqda.

O‘zbekiston o‘z davlat mustaqilligini qo‘lga kiritgach jamiyat hayotining barcha sohalari kabi moddiy va madaniy merosni tiklash, qadriyatlarni saqlash masalasi davlat siyosati darajasiga ko‘tarildi. Chunki jamiyat ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyotini uning ma‘naviy va madaniy rivojisiz tasavvur qilib bo‘lmaydi. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev: “Tarixiy merosni asrab-avaylash, o‘rganish va avlodlardan avlodlarga qoldirish ham davlat siyosatining eng muhim ustuvor yo‘nalishlaridan biridir. Bugun ma‘naviyatga e‘tibor qaratish har qachongidan ham muhimdir” [1] – deb ta‘kidlab o‘tgan masalaning dolzarb ekanligidan dalolatidir.

Moddiy va madaniy merosni saqlash, qadriyatlarni qayta tiklash davlat siyosati darajasiga ko‘tarilgan va mustaqillikning ilk yillaridan boshlab milliy qadriyatlar va xalqning urf-odatlarini inobatga olgan holda mavjud shart-sharoit va mukammal qonunchilik ishlab chiqilib amaliyotga joriy etildi. Istiqlolning dastlabki yillarida davlat tashkilotlari qatori tarixiy-madaniy merosni tiklash va saqlash borasida faoliyat ko‘rsatuvchi bir qancha nodavlat notijorat tashkilotlari vujudga keldi. Xalqaro “Oltin

meros” xayriya jamoat fondi shular jumlasidandir. “Oltin meros” xayriya jamoat fondi respublika hududida va xorijiy mamlakatlarda saqlanayotgan noyob qo‘lyozmalar, madaniy, tarixiy yodgorliklar, hunarmandchilik, xalq og‘zaki ijodi namunalari, san‘at va badiiy asarlar, qadimiy davlatchilik tarixiga oid hujjatlar, qadimiy cholg‘u asboblari yig‘ish, saqlash, xalqqa tanitish va bu orqali tarixiy-ma‘naviy qadriyatlarimizning naqadar chuqur ildizga ega ekanligini yuzaga chiqarishdan iboratdir.

Adabiyotlar tahlili va metod. Maqola umum qabul qilingan tarixiy metodlar tarixiylik, qiyosiy-mantiqiy tahlil, ketma-ketlik, xolislik tamoyillari asosida yoritilgan. “Oltin meros” xayriya jamoat fondining tashkil topishi, milliy-ma‘naviy merosni tiklash va keng targ‘ib qilish borasida olib borgan faoliyati haqida A.Karim o‘zining “Tarixning uzilgan parchasi” nomli risolasida keltirib o‘tgan [2]. Risolada asosan 1996-2014-yillar davomida fondning olib borgan faoliyatini yoritib bergan.

Bilamizki, mustaqillikning ilk yillari tarixiy-madaniy qadriyatlarni tiklash, ularni asrab-avaylash masalasi nafaqat davlatning oldida turgan asosiy vazifa bo‘libgina qolmay, davlatga qarashli bo‘lmagan nodavlat notijorat tashkilotlarning ham bu sohada faolligini talab qildi. Bu masalada A.A.Insopov o‘zining tadqiqotlarida tarixiy madaniy qadriyatlarni tiklash va saqlashda davlat va nodavlat tashkilotlarning ijtimoiy sherikligi masalasiga ham o‘z e‘tiborini qaratib Xalqaro “Oltin meros” xayriya jamoat fondining tashkil topishi, bu borada qabul qilingan normativ huquqiy hujjatlar, faoliyat yo‘nalishlari va o‘tish davrining eng qiyin

bosqichlarida bu kabi tashkilotlarga katta ehtiyoj borligi yuzasidan “Xalqaro Bobur”, “Amir Temur” xayriya jamg‘armalarining faoliyati hamda milliy-ma’naviy merosni muhofaza qilishda jamoatchilik nazorati dolzarb ahamiyatga ega bo‘lib borayotganligi haqida keltirib o‘tgan [3].

Muhokama. Mustaqillikning ilk yillaridanoq respublikada ilm-fan, madaniyat, xalq ta’limi, adabiyot va san’atni rivojlantirish, tarixiy obidalarni ta’mirlesh, asliga qaytarish, moddiy va madaniy merosni tiklash asosiy vazifalar qatoridan o‘rin oldi. 1972-yil 16-noyabrda YUNESKO tomonidan qabul qilingan “Jahon madaniy va tabiiy merosini muhofaza qilish to‘g‘risidagi konvensiya”da tarixiy-madaniy merosni muhofaza qilish va saqlash borasida muhim vazifalar belgilangan. O‘zbekiston mustaqillikning dastlabki davrida konvensiyani ratifikatsiya qilgan va konvensiyaning 4-bandida ishtirokchi davlatlarga madaniy va tabiiy merosni aniqlash, muhofaza qilish, saqlash, targ‘ib qilish va avlodlarga yetkazish kabi muhim vazifalar belgilab qo‘yilgan [4]. Bugungi kunda ushbu konvensiyani ratifikatsiya qilgan davlatlar soni 194 taga yetdi. Mamlakatimizda “Madaniy meros obyektlarini muhofaza qilish va ulardan foydalanish to‘g‘risida”gi qonun madaniy meros sohasidagi munosabatlarning huquqiy asosini yaratibgina qolmay, davlat va nodavlat tashkilotlarining bu sohadagi hamkorligiga poydevor yaratdi.

Xalqaro “Oltin meros” xayriya jamoat fondi jamoatchilik tashabbusi, 1996-yil 9-sentyabrdagi “Ma’naviyat va ma’rifat” jamoatchilik markazi faoliyatini yanada takomillashtirish va samardorligini oshirish to‘g‘risida”gi PF №1559-Farmon hamda O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 1996-yil 27-sentyabrdagi “Ma’naviyat va ma’rifat” jamoatchilik markazi huzuridagi “Oltin meros” xalqaro xayriya jamg‘armasini qo‘llab-quvvatlash to‘g‘risida”gi №338-qarorga, 2006-yil 25-avgustdagi “Milliy g‘oya targ‘iboti va ma’naviy-ma’rifiy ishlar samardorligini oshirish to‘g‘risida”gi PQ №451-qarorga asosan o‘z o‘zini boshqaradigan, mustaqil, nodavlat xayriya jamoat fondi sifatida tashkil etilgan. Xalqaro “Oltin meros” xayriya jamoat fondi huquqiy maqomi, maqsadi, vazifalari, vakolatlari, tashkil etilish va faoliyat prinsiplari O‘zbekiston Respublikasi Konstitusiyasi, O‘zbekiston Respublikasining “Jamoat fondlari to‘g‘risida”gi, “Homiylik to‘g‘risida”gi, “Nodavlat notijorat

tashkilotlari to‘g‘risida”gi, “Nodavlat notijorat tashkilotlari faoliyatining kafolatlari to‘g‘risida”gi, “Madaniy meros obyektlarini muhofaza qilish va ulardan foydalanish to‘g‘risida”gi, “Ijtimoiy sheriklik to‘g‘risida”gi qonunlar hamda yuqorida qayd etilgan huquqiy hujjatlarga asoslangan fond Ustavi bilan belgilanadi.

Xalqaro “Oltin meros” xayriya jamoat fondi bosh maqsadi xalqimiz milliy madaniy merosini izlab topish, asrab avaylash, mamlakatimizda va xorijiy davlatlarda targ‘ib qilishdan iborat. Buning uchun Xalqaro “Oltin meros” xayriya jamoat fondi viloyatlarda va bir qancha tumanlarda o‘z muassasalariga ega. Fond milliy madaniy merosimizni avaylab asrash, qadriyatlarimizni tiklash, xalqimiz tomonidan e‘zozlanib kelinayotgan ziyoratgoh, qadamjo va obidalarni obodonlashtirish, tarixini o‘rganish bo‘yicha talay ishlarni amalga oshirdi. Jumladan, fond tomonidan 50 dan ziyod qadamjo, ziyoratgoh va obidalar obodonlashtirildi, tiklandi [5]. Toshkent shahridagi XIX asr tarixiy yodgorligi bo‘lgan Abulqosim madrasasi, Toshkent viloyati hududidagi “Shomirqori avliyo”, “Shodmalik ota”, Samarqand viloyatidagi Hazrati Dovud, G‘avsul A‘zam, Chorchinor, Shirvoq ota, Qarshi shahridagi XVI asr yodgorligi Qilichbek madrasasi, Farg‘onadagi Hazrati Ali, Shohimardon, Sadkak azizlar, Bibi Ubayda, Surxondaryo viloyatidagi Oq Ostona bobo, Sulton Saodat kabi yodgorliklar shular jumlasidandir. Nodavlat notijorat tashkiloti sifatida Xalqaro “Oltin meros” xayriya fondi O‘zbekiston Respublikasining xalqaro shartnoma va bitimlar ijrosini ta’minlashga ko‘maklashish maqsadida “Nomoddiy merosni muhofaza qilish to‘g‘risida”gi xalqaro konvensiya ijrosi yuzasidan O‘zbekiston Vazirlar Mahkamasi 2010-2020 yillarga mo‘ljallangan dastur qabul qilinib, bu dastur asosida fondga ma’lum vazifalar yuklatilgan [6]. Dastur ijrosi yuzasidan 2011-yildan boshlab fond Toshkent, Buxoro, Farg‘ona viloyatida nomoddiy merosimizni targ‘ib etuvchi shou dasturlarni, jumladan “Shashmaqom” yo‘lidagi mumtoz ashulalarimizni, katta ashulalarni targ‘ib etishni yo‘lga qo‘ydi.

Natijalar. O‘tgan yillar davomida fond muzeyi 600 ga yaqin qadimiy qo‘lyozma va toshbosma asarlar, 40 dan ziyod kartinalar, bir qancha arxeologiya va hunarmandchilik ashyolari bilan boyidi. Jamg‘arma ustav maqsadlaridan biri qadimiy hunarmandchilik maktablarini tiklashdan iborat.

Shuning uchun Toshkentdagi Abulqosim madrasasida usta hunarmandlar jalb qilinib, bu yerda ustoz-shogirdlik an'analari yo'lga qo'yildi. Natijada Abulqosim madrasasi respublikaning hunarmandchilik markazlaridan biriga aylandi. Hunarmandchilik markazi, shuningdek, Buxoro shahridagi Ko'kaldosh madrasasida ham tashkil etilgan. 2005-yildan buyon Buxoro shahridagi 32-sonli Mehribonlik uyi tarbiyalanuvchilariga ham bepul hunar o'rgatib kelmoqda. Tashkil etilgan hunarmandchilik markazlari a'zolari AQSH, Yaponiya, Yevropa mamlakatlariga o'zbek milliy hunarmandchilik mahsulotlarini namoyish qilib keldilar. Jumladan, ular Jahon hunarmandchiligi ko'rgazmasida, Yunonistonning Kavala shahridagi Jahon madaniyati ko'rgazmasida, Buyuk Britaniyaning Ekzeter shahrida o'tgan xalqaro ko'rgazmada, Buyuk Britaniyaning London shahrida o'tgan Jahon hunarmandchiligi Bahor ko'rgazmasida muvaffaqiyat bilan ishtirok etib qaytdilar. Bu faoliyat uchun fond Gresiyada YUNESKO medali bilan taqdirlandi.

Ayni paytda fond Madaniyat va sport ishlari vazirligi qoshidagi Xalq ijodiyoti ilmiy uslubiyat markazi va boshqa tashkilotlar bilan hamkorlikda milliy qadriyatlarimizni tiklash uchun ko'rgazma va tanlovlarni o'tkazmoqda. Havaskor karnay va surnay ijrochilarining an'anaviy "Surnay sehri", "O'lan va lapar ijrochilari" tanlovi, Baxshi va oqinlar, jirovlar bellashuvi, "Milliy xalq o'yinlari" festivali, xalq teatri jamoalari Respublika tanlovi, "Yosh hunarmand ustalarning respublika ko'rgazmasi", "Alla" ijrochilari ko'rik tanlovi, askiyachi va qiziqchilar Respublika tanlovi, maqom va katta ashula ijrochilari tanlovi, "Qo'g'irchoqbozlik va sahna tomosha san'atlari" festivali, "Eng namunali madaniyat va istirohat bog'i" tanlovi kabi tadbirlarni faol ravishda o'tkazib kelmoqda. 2016-yilda fond tomonidan "O'zbekiston ziyoratgohlari" turkumidan Navoiy, Surxondaryo, Toshkent, Qashqadaryo viloyatlari va Toshkent shahridagi ziyoratgohlar o'rganilib "Buyuklik yo'li", "Nurli Nurota", Qashqadaryoda "Shajara - oliy qadriyat", "Tutak ota", "Usmon Nosir fojiasi", "Toshkentning tabarruk ziyoratgohlari", "Turonzamin aziz avliyolari va ulamolari" nomli risola va kitoblar chop etildi [8].

Fondning Toshkent viloyat muassasasi tomonidan "Xo'jakent tarixi", "Zangiota", "Shohruxiya", "Yangiyo'l" kitoblari, "Qirqqiz" risolasi chop etildi. Fondning Farg'ona viloyat

muassasasi tomonidan 12 bosma toboqli ajdodlarimiz hayoti haqidagi "Ajdodlar ibrati", "Toshkent ziyoratgohlari", "Malaka saboqlari", G'avsul A'zamning Farg'ona viloyatidagi avlodlari haqidagi "Vodiy qadamjolari", "Fayzi zohir Xonaqoh", "Qora yozi" risolalari, Marg'ilonda XIX-XX asrlarda yashab o'tgan ma'rifat peshvosi Xo'jajon qozi Nizomiddin o'g'li Rojiy Marg'inoniy haqidagi "Xo'jajon qozi Rojiy Marg'inoniy" monografiyasi chop etildi. Qashqadaryo viloyat muassasasi tomonidan esa "Tarovat" nomli ro'znoma milliy madaniy merosimiz, qadriyatlarimizga oid maqola va lavhalar bilan har ikki haftada bir marta nashr etilishi yo'lga qo'yildi.

Shuningdek YUNESKO ishlari bo'yicha milliy komissiya bilan hamkorlikda O'zbekiston Milliy kutubxonasida bir qancha davlat muzeylari, davlat arxivlari xodimlari bilan birgalikda fondning o'ndan ziyod vakillari YUNESKOning "Jahon xotirasi" dasturi yuzasidan o'qish va tajriba almashinish jarayonida ishtirok etdilar. O'tkazilgan dastur doirasida 16 ta dastlabki hujjatli merosimiz "Jahon xotirasi" milliy dasturiga kiritildi. Fond tomonidan ushbu xalqaro loyihaning Milliy dasturi ro'yxatiga "Kesh xattotlik maktabi" hujjatli merosini kiritish bo'yicha YUNESKO ishlari bo'yicha O'zbekiston Respublikasi Milliy Komissiyasiga so'rovnoma kiritildi. Toshkent shahri va Toshkent viloyatidagi tarixiy va madaniy meros obyektlarining xaritasi ham chop etildi. Unda Toshkent shahridagi 6 ta madrasa, 22 ta masjid, 23 ta ziyoratgoh, 13 ta tarixiy qabriston, Toshkent viloyatidagi 73 ta madaniy meros obyekti qayd etilgan. Fond boshqa viloyatlarda ham shu kabi xaritalarni chop etishni o'z oldiga maqsad qilgan.

Fond madniy merosni targ'ib etish yuzasidan talay ishlarni amalga oshirmoqda. Jumladan, Oliy majlis qoshidagi NNTlarni qo'llab quvatlash granti doirasida "Ijtimoiy tarmoqlarda O'zbekiston madaniy merosini targ'ib qiluvchi sahifalar yaratish"ga kirishildi. Fondning Toshkent viloyat muassasasi esa shu kabi grant asosida Toshkent viloyatining Ohangaron tumanida Iloq etnografik festivali o'tkazildi. Fond tomonidan xalqimiz merosini o'rganish uchun bir qancha ilmiy konferensiyalar, tarixiy ilmiy ekspeditsiyalar uyushtirilmoqda. "Ajdodlar ibrati: Amir Temur", "Termiziy allomalar merosi", Jizzaxdagi madaniy meros obyektlarining o'rganilishi" kabi ilmiy amaliy

konferensiyalar, Shosh-Iloq merosini o‘rganishga bag‘ishlangan ekspeditsiyalar shular jumlasidandir.

Xulosa. Mustaqillik o‘zbek xalqining tarixiy-madaniy merosini tiklash, o‘tmish allomalari xotirasini yodga olish, qadamjolarini obod etish va ular qoldirgan boy ma’naviy merosni keng targ‘ib qilishga yo‘l ochib berdi. Shuningdek, milliy ma’naviy qadriyatlarni, an‘analarni tiklash, yosh avlodni vatanparvarlik va milliy iftixor g‘oyalari ruhida tarbiyalashga, haqqoniy tarixni yuzaga chiqarishga imkon berdi. Bu borada amaliy ishlarni yanada takomillashtirish maqsadida nafaqat davlat, balki davlatga qarashli bo‘lmagan “Oltin meros” kabi nodavlat notijorat tashkilotlar faoliyatini yanada takomillashtirish maqsadga muvofiq hisoblanadi.

Adabiyotlar ro‘yxati:

1. Sh.M. Mirziyoyev. Islom hamkorlik tashkiloti Tashqi ishlar vazirlari kengashi 43-sessiyasining ochilish marosimidagi nutqi // Xalq so‘zi, 2016, 19-oktyabr.

2. A. Karim. Tarixning uzilgan parchasi. Adabiy-publitsistik maqolalar, safarnomalar. -T.: Turon - Iqbol, 2015.168-bet.

3. A.A. Insopov. O‘zbekistonda fuqorolik jamiyatini barpo etishda davlat va nodavlat tashkilotlar ijtimoiy sherikligi (1991-2016 yy.). Tarix fanlari bo‘yicha falsafa doktori ilmiy daraja olish uchun yozilgan diss. - Toshkent, 2021.157-bet.

4. M.T. Tojiboyev. O‘zbekiston mustaqilligi sharoitida milliy ma’naviy qadriyatlarning tiklanishi va rivojlanishi: Avtoref.diss.tarix fan. nom. - Toshkent, 2000. 43-bet.

5. A.A Insopov. O‘zbekistonda tarixiy madaniy qadriyatlarni tiklashda davlat siyosati. // Respublika ilmiy-amaliy seminari materiallari to‘plami / Arxivlar va moddiy-madaniy meros obyektlari: integratsiya jarayonlari, muammolar va ularning yechimlari. -Toshkent, O‘zbekiston Respublikasi Markaziy davlat arxivi, 2017. -19 b.

6. “2010-2020 yillarda nomoddiy madaniyat meros obyektlarini muhofaza qilish, asrash, targ‘ib qilish va ulardan foydalanish Davlat dasturini tasdiqlash to‘g‘risida” O‘zbekiston Respublikasi Qonuni. 2010.10.07. <http://lex.uz>.

7. A. R. Karimov. Buyuk meros muhofazasida. -T.: “Mohiyat” gazetasi, 2017-yil 3-avgust. 27-son.

8. Xalqaro “Oltin meros” xayriya jamoat fondining joriy arxiv ma’lumotlari, 2016-yil.

